

prof. emer. dr. sc. Josip Matešić

(Kaptol kraj Požege, 4. rujna 1927. – Mannheim, 25. ožujka 2020.)

U 93. godini preminuo je u Mannheimu istaknuti jezikoslovac i povjesničar slavenskih književnosti, professor emeritus Sveučilišta u Mannheimu Josip Matešić. Svima koji smo ga poznavali ostao je u dragoj uspomeni, a njegovi su radovi, s područja kojima se bavio, dragocjeni i trajni doprinos slavistici, generacijama mladih slavista i kroatista. Vijest o njegovu ovozemnom odlasku pobudila je u meni sva ona lijepa sjećanja i druženja s njim u Mannheimu 1991., u Slavenskom seminaru koji je utemeljio i vodio kao ravnatelj (Direktor des Slavischen Seminars an der Universität Mannheim) od 1969. do 1996. godine i koji je za njega bio prava *Alma mater*.

Josip Matešić kao drugo dijete seljačke obitelji rođen je 4. rujna 1927. u Kaptolu kraj Požege gdje je pohađao osnovnu školu da bi klasičnu gimnaziju apsolvirao u Zagrebu. Na Filozofskom fakulteta Sveučilišta u Zagrebu završio je studij, tada smjer VIII. grupu s narodnim jezikom i književnošću. Slušao je predavanja prof. Antuna Barca, Josipa Badalića, Josipa Hamma i Stjepana Ivšića. Po svršetku studija položio je državni ispit s ocjenom „izvrstan“. Studij rusistike nastavio je 1954. u Moskvi. Po povratku u Zagreb je bio asistent na Sveučilištu. Od 1957. do 1959. u Münsteru i Erlangenu studirao germanistiku i istočnoeuropsku povijest. Na slavistici u Erlangenu doktorirao je 1959. temom: „Die Erlangener serbokroatische Liederhandschrift“ (*Erlangenski rukopis narodnih pjesama*). Iste mu je godine disertacija tiskom objavljena u izdanju Verlag Otto Sagner, München. Godine 1969. na Sveučilištu u Erlangenu lektor je također iz slavistike. Znanstveno-nastavni put odveo ga je na kraće vrijeme u Zagreb na Akademiju kazališnih umjetnosti, zaposlen kao asistent potom docent za hrvatski jezik, da bi potom otišao kao lektor za južnoslavenske jezike na Sveučilište u Erlangen, a potom u Gießen (1963. – 1967.). U Fribourgu (Švicarska) je habilitirao s monografijom iz akcentologije *Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache*, objavljene u Heidelbergu 1970. U ljetnom semestru je 1969. preuzeo je katedru za slavistiku u Göttingenu., da bi 17. prosinca 1969. dobio poziv kao redovni profesor na katedri za slavensku filologiju na Sveučilištu u Mannheimu, gdje ustrojava Slavistički seminar koji je kao direktor vodio do 1996. godine. Njegov je prilog važan za povijest upravo te institucije *Das Slavische Seminar der Universität Mannheim 1966-1980*. U: *Materialien zur Geschichte der Slavistik in Deutschland*, 2, Berlin-Wiesbaden 1982. Uz rusistiku Matešić, u Mannheimu na odjelu *Neuphilologie in der Fakultät für Sprach – und*

Literaturwissenschaft uključuje znanstveni studij južne slavistike – hrvatski/srpski, slovenski i makedonski. U nekoliko navrata obnašao je dužnost dekana i prodekana Slavenskoga seminara Sveučilišta u Mannheimu. Njegovom inicijativom osnovana je podružnica Južnoeuropskoga društva Mannheim-Heidelberg (*Südosteuropa-Gesellschaft*) čiji bio dugogodišnji predsjednik. Sa Sveučilištem u Sarajevu i slavistikom u Mannheimu, njegovom zaslugom, stvoreno je partnerstvo. Od 1988. bio je dopisni član JAZU (HAZU) u Zagrebu i Kraljevske akademije znanosti u Göteborgu (Švedska). Predavao je kao gost profesor u SAD-u, Australiji, Kanadu. Za stručnu slavističku čitateljsku javnost valja napomenuti jedan zanimljiv detalj. Naime prof. Josip Matešić je ušao u najuži izborni krug za nasljednika prof. Josipa Hamma na katedri za Slavensku filologiju Bečkoga sveučilišta 1975. godine. S dvojicom kandidata kod glasovanja, na sjednici 13. lipnja 1975. godine, predloženi poredak je bio sljedeći: *primo loco* Radoslav Katičić, *secundo loco* Ivo Frangeš, *tertio loco* Josip Matešić. Za taj poredak u izbornom Povjerenstvu Bečkoga sveučilišta, bio je sljedeći ishod: 2 glasa *protiv*, 2 *suzdržana* i 5 *za*. Prema tom glasovanju pokojni prof. Radoslav Katičić († 2019.) postao je nasljednik prof. Josipa Hamma. No, treba znati da se je na raspisani natječaj javilo 15 kandidata. Kao kriterij pri izboru prevladalo je mišljenje da za spomenuto mjesto valja birati onoga koji se je u svom sveučilišnom i znanstvenom radu dokazao jezikoslovnim i književnopolivjesnom južnoslavenskom tematikom, a to su bila navedena trojica. Za prof. Matešića je i to bilo respektabilno priznanje, bez obzira na konačni ishod glasovanja i možda njegovo osobno nezadovoljstvo. No, to ga nije pokolebalo da i dalje nastavi s plodonosnom svojom djelatnošću, što je i dokazao u mnogobrojnim radovima i kao prof. na Sveučilištu u Mannheimu.

Znanstveno-istraživački rad prof. emer. Matešića prepoznatljiv je na više područja kojima se je bavio na području južne slavistike i to: u *dijalektologiji*, *akcentologiji*, *frazeologiji*, *leksikografiji*, u *povijesti slavenskih književnosti*: ruske, hrvatske, srpske, slovenske i bugarske. Napisao je nekoliko radova koji obrađuju hrvatsku protestantistiku. Tako da se s pravom može reći da je njegov znanstveni interes bio usmjeren na jezikoslovlje i književnost. Na njemačkom govornom području u jezikoslovlju dobro je poznata njegova knjiga: *Der Wortakzent der serbokroatischen Schriftsprache*, Heidelberg: C. Winter-Universitätsverlag 1970., 1-345 str. Od rječnika, koji je doživio četiri izdanja, valja spomenuti naslov: *Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen*, I., II, Wiesbaden: Verlag Otto Harrassowitz 1965-1967, 1-956 str. (*Odostražnji rječnik srpskohrvatskoga jezika* – naslov je u skladu s terminologijom toga doba u njemačkoj slavistici kao i kod nas u doba Jugoslavije). U hrvatskom je jezikoslovlju

poznat njegov rječnik u izdanju Školske knjige iz 1987., 1-798 str.: u sedamdesetim godinama 20. stoljeća Josip Matešić se usredotočuje na frazeologiju (hrvatsku i rusku). Kao plod takva njegova znanstvenoga interesa je *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Matešiću je uspjelo da sa svojim istraživačkim timom na polju frazeologije u Mannheimu utemelji frazeološki i frazeografski centar koji je ubrzo međunarodno prepoznat i nazvan "mannheimska škola". Od 1979. godine Josip Matešić je bio predsjedavajući frazeološke komisije u Međunarodnom slavističkom komitetu. Godine 1981. organizirao je u Mannheimu 1. međunarodni simpozij o slavenskoj frazeologiji. Radovi s toga simpozija objavljeni su u: *Phraseologie und ihre Aufgaben*, Heidelberg 1983. Pod njegovim su vodstvom članovi mannheimske frazeološke istraživačke grupe izradili tri opsežna rječnika: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Školska knjiga 1982; *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*, Nakladni zavod Matice hrvatske 1988. Nakladni zavod Globus i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje objavili u Zagrebu 2005.: *Deutsch-Kroatisches Universalwörterbuch / Njemačko-Hrvatski univerzalni rječnik*. Pod Matešićevim uredništvom objavljen je i treći rječnik *Russisch-deutsches phraseologisches Wörterbuch* 1995., 946 str. (Rusko-njemački frazeološki rječnik). Iz popisa Matešićevih znanstveno-istraživačkih radova razabire se da je okosnica njegovih istraživanja u jezikoslovlju ipak bila frazeologija hrvatskoga i ruskoga jezika. Od dvjestotinjak njegovih radova više od pedeset ih je frazeološke tematike. Stoga nas ne čudi da je bio i predsjednikom Komisije za slavensku frazeologiju od 1979. do 2004. godine. Budući da je bio i rusist, objavio je i učenik za ruski jezik u poznatoj njemačkoj izdavačkoj kući Langenscheid: *30 Stunden Russisch für Anfänger* (30 sati ruskoga za početnike), Berlin (1983.), München (1995.). Kao dijalektolog, poznavatelj zavičajnoga govora požeškoga kraja Josip Matešić se je javio u Ljetopisu JAZU, knj. 62 (1957.), knj. 67 (1959.). Nastavio je s istraživanjem govora *Požeške kotline* 1966. i rezultate objavio u *Požeškom zborniku*, br. 2 i br. 4 (1974.). Svoje radove pisane hrvatskim, ruskim i njemačkim jezikom, objavljivao je u ruskim, njemačkim, hrvatskim, slovačkim i slovenskim časopisima, te znanstvenim zbornicima. Malo tko znan da je u *Analima* Leksikografskoga zavoda u Zagrebu 1955., str. 1-442 objavljen njegov uradak: *Građa za bibliografiju jugoslavenske periodike*. Matešićevih radova nalazimo u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku*, knj. 5 (1981.), 6 (1982.), *Filologiji*, knj. 8 (1978.), 11 (1982./83.) *Studia Slavica Hungarica* 25 (1979.), u sarajevskom časopisu, *Književni jezik* i u mnogim zbornicima sa znanstvenih skupova, kako u Njemačkoj, Rusiji, Poljskoj, Sloveniji tako i Hrvatskoj. Prof. emer. Josip Matešić širokim slavističkim jezikoslovnim

književnopovijesnim dijapazonom obogatio je slavistiku, rusistiku i kroatistiku svojim neumornim istraživačkim i sveučilišno-nastavničkim radom. Posebno valja istaknuti njegov doprinos kao predsjednika Međunarodne frazeološke komisije u kojoj je predlagao i podupirao niz projekata. Stoga mu je u Poljskoj za njegov 75. rođendan ista Komisija 2002. posvetila zbornik radova pod naslovom: *Nova frazeologija u novoj Europi* (Nowa frazeologia w nowej Europie, Novaja frazeologija v novoj Evrope, Neue Phraseologie im neuen Europa), Szczecin-Greefswald. Spomenut ću da sam osobito bio počašćen od uredništva u Mannheimu, Jürgena Petermanna i Wolfganga Eismanna koji su me pozvali da dam svoj prilog za jubilarni zbornik u prigodi Matešićeva 65. rođendana. Prilog sam sa zadovoljstvom napisao za prijatelja od kojega si čovjek boljeg ne može poželjati. *Festschrift für Josip Matešić zum 65. Geburtstag*, objavljen je pod naslovom: *Studia Phraseologica et alia*. Verlag Otto Sagner, München 1992. (vidi u tom Zborniku str. 255-268).

Kad bi me, danas, kojim slučajem, naveo put u dio predgrađa Mannheima, u Hirschberg-Grossachsen, ul. Uhlandstrasse 11, s velikom tugom gledao bih kuću mog prijatelja Josipa Matešića kod kojega sam bio kao gost predavač u njegovom Slavenskom seminaru, potom u Bambergu. Otto-Friedrich-Universität, Lehrstuhl für Slavische Literaturwissenschaft i Marburgu, Institut für Slawische Philologie (15.-17. studenoga 2005.) u kojima sam održao predavanje: *Zur Rezeption der deutschen Jugendliteratur in Nordkroatien des 18. Jahrhundert*. Rado se sjećam, iako s tugom u srcu, njegove gostoljubivosti, mladenačkoga duha i radosti života, usprkos njegovim obiteljskim ne baš lijepim ishodima, nenadana smrt kćerke i supruge. Josip Matešić bio je čovjek, znanstvenik, učitelj, prijatelj kojega se s poštovanjem uvijek sjećam.

Alojz Jembrih